

Aan Kamercommissie Binnenlandse Zaken
Van De Amsterdamse Driehoek
Onderwerp Gespreksnotitie over het demonstratierecht

“Het doel van de staat is de vrijheid” valt te lezen op het Monument van Spinoza voor het stadhuis van Amsterdam. Deze tekst is en blijft ons primaire uitgangspunt en legt de basis voor ons handelen. Het vermogen om tegengestelde uitingen te faciliteren is de kracht van onze democratie, een beginsel dat wij hooghouden in Amsterdam. Daarbij zijn de bevoegdheden, die de Wet openbare manifestaties (Wom) toekent aan de burgemeester leidend. U heeft als Kamercommissie de heer de Beukelaer als Hoofdofficier van Justitie en de heer Paauw als Politiechef Amsterdam uitgenodigd om te spreken over het demonstratierecht. Zij zullen daar namens de Amsterdamse driehoek spreken.

Op 22 juni 2023 is de Amsterdamse gemeenteraad middels een raadsbrief¹ namens de driehoek geïnformeerd over de ontwikkelingen die er rond het demonstratierecht spelen in de hoofdstad. Wij hebben inmiddels kennisgenomen van de position papers van Den Haag, Utrecht en dhr. Valk. Wij herkennen de geschetste dilemma's en gaan ervan uit dat de gespreksnotities, de raadsbrief en onderstaande antwoorden een goede basis leggen voor het gesprek met de Tweede Kamer.

Ambtswoninggesprek met maatschappelijke organisaties

Alvorens in te gaan ga op de door u gestelde vragen, informeren wij u over het initiatief van Greenpeace en de gemeente Amsterdam om samen de dialoog aan te gaan over de knelpunten en dilemma's die maatschappelijke organisaties en vertegenwoordigers van politie, justitie en gemeenten ervaren omtrent het recht om te demonstreren. Met deze dialoog wordt beoogd het wederzijds begrip te vergroten en daarmee de toenemende verharding tegen te gaan, de relaties te verbeteren, vertrouwen op te bouwen en het demonstratierecht samen beter te borgen. Op 4 juli 2023 heeft in het kader hiervan in Amsterdam het eerste ambtswoninggesprek plaatsgehad. Het was een bevorderlijk gesprek over (1) Informatieverzameling politie en registratie persoonsgegevens, (2) grenzen van het demonstratierecht, (3) wederkerigheid tussen gedrag van de demonstrant en die van de politie (4) en de suggestie om te komen tot een Demonstratie Autoriteit. De gezamenlijke wens is er om hier vervolg aan te geven.

Door uw Kamercommissie gestelde vragen

Wat is de waarde van het demonstratierecht?

De vrijheden en rechten die in Nederland zijn opgebouwd, kennen hun oorsprong in de vrijheid om samen met anderen voor deze rechten en vrijheden op te komen. Het demonstratierecht kan dan ook het best op waarde worden geschat door al die mensen wereldwijd die deze vrijheid wordt ontnomen.

Staat het demonstratierecht onder druk en zo ja, waar blijkt dat uit?

Wereldwijd staat het demonstratierecht zonder twijfel onder druk. In Amsterdam is de druk met name op een andere manier voelbaar. De driehoek ontvangt met grote regelmaat klachten van bewoners, bezoekers en ondernemers over de impact die de 1500 demonstraties per jaar op onze drukke stad hebben. Ook is er een toename van spanningen tussen groeperingen, die zelfs leidt tot incidenten waarbij mensen het demonstratierecht van een ander pogen te ontnemen. Tegelijkertijd neemt bij enkele bewegingen ook het wantrouwen richting de overheid toe. Dit resulteert bijvoorbeeld in het niet voldoen aan de kennisgevingsplicht, waardoor het vooraf maken van contact, voorbereiden en begeleiden van een demonstratie wordt bemoeilijkt.

Waar liggen de grenzen van het demonstratierecht, en hoeveel ruimte is daarbij voor burgerlijke ongehoorzaamheid?

¹ <https://amsterdam.raadsinformatie.nl/document/12982755/1#search=%22demonstratie%22>

Binnen de kaders van de wet staat het eenieder vrij in deze stad om kritiek te uiten op welk handelen van wie of wat dan ook. Echter, het op enige wijze beledigen en/of discrimineren van mensen op grond van hun geloof, afkomst, geartheid of geloofsovertuiging zal nooit worden geaccepteerd. De Amsterdamse driehoek is daarom onophoudelijk alert op uitingen tijdens demonstraties die strafbaar zijn. Indien strafbare feiten worden geconstateerd, wordt hier zoveel mogelijk direct en zichtbaar tegen opgetreden. In de eerder genoemde raadsbrief wordt uitgebreider stilgestaan bij het aspect burgerlijke ongehoorzaamheid.

Is er sprake van rechtsongelijkheid tussen bepaalde groepen demonstranten?

Elke demonstratie – ongeacht de boodschap – wordt op eigen merites beoordeeld. Het gelijkheidsbeginsel is hierin leidend. Het wordt problematisch op het moment dat het vreedzaam demonstreren plaats maakt voor groepen, die bijvoorbeeld landbouwvoertuigen als dwang- en/of geweldsmiddel in gaan zetten. De politie zal ook dan de wet handhaven, maar kan dan stuiten op operationele grenzen, waarbij zij bij hun optreden ook de veiligheid van anderen, waaronder het eigen personeel zal moeten blijven bewaken.

Wat is er nodig voor een betere waarborging van het demonstratierecht?

Dit vereist de inspanning van zowel de demonstrant als de driehoek. Door samen de relatie te verbeteren en vertrouwen op te bouwen, waarborg je het demonstratierecht. Het bovengenoemde ambtswoninggesprek geeft daar een aanzet toe. Door goede afspraken vooraf, kan je bovendien politiebegeleiding tot een minimum beperken. Ook mag van derden – vooral andersdenkenden - een zekere mate van tolerantie en eerbiediging verwacht worden voor anderen die gebruik maken van hun grondrecht om te demonstreren.

Is de Wom aan herziening toe en zo ja, op welke onderdelen?

De Wom is een product van de jaren tachtig van de vorige eeuw. De driehoek richt zich daarom niet enkel op de Wom, maar ook op de jurisprudentie van o.a. het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, die indien die meer bescherming biedt aan de demonstrant, prevaleert. Dit maakt een herziening niet noodzakelijk met het oog op de bescherming van de demonstrant.

Wat is de verantwoordelijkheid van de landelijke overheid ten opzichte van de lokale driehoek?

De wetgever heeft de bevoegdheden omtrent het demonstratierecht lokaal belegd. De burgemeester legt verantwoording af aan de gemeenteraad, en het optreden op gezag van zowel de Officier van Justitie als van de burgemeester kan voorgelegd worden aan de zittende magistratuur. Van de landelijke politiek is het van belang om de bevoegdheidsverdeling te eerbiedigen, de besluitvorming in de lokale driehoeken te respecteren en de politie voldoende capaciteit te blijven bieden. De Nationale politie staat de komende jaren voor immense opgaven, waarvan het beschermen van het demonstratierecht er één is. Het is in de eerste plaats aan de landelijke politiek om deze opgaven te erkennen en te waarderen.

Tot slot sluit de Amsterdamse driehoek zich aan bij het door de burgemeester van Den Haag geschetste dilemma rond grootschalige blokkades. Op het moment dat een grote demonstratieve blokkade ontbonden is, de Wom is uitgewerkt en de driehoek besluit de blokkade ook daadwerkelijk op te heffen, manifesteert zich naast een capacitair ook een juridisch probleem. De onwillige maar geweldloze demonstrant bestuurlijk verplaatsen kost tijd en capaciteit, terwijl de bestaande wet- en regelgeving hier volgens de huidige jurisprudentie onvoldoende aanwezig is. Dezelfde onwillige en vreedzame demonstrant aanhouden op basis van het strafrecht is rechtmatig, maar niet altijd wenselijk, vereist nog meer capaciteit en kan leiden tot rechtelijke uitspraken, waarbij de demonstrant weliswaar schuldig wordt bevonden, maar er geen straf wordt opgelegd. De Raad van State zal uiteindelijk uitspraak doen of bestuurlijk verplaatsen een mogelijkheid blijft in zulke gevallen. Tot die tijd zal Amsterdam in zulke gevallen met respect voor de rechtelijke uitspraken handelen, waarbij rechtsbescherming en proportionaliteit voorop staat én het strafrecht het ultimum remedium blijft.